

Darvasi László: Szeged a tengerben (3.)

Testvérünk, a Tisza

Sorozatunkban a 125 esztendeje bekövetkezett, borzasztó árvíz hőseinek és áldozatainak kívánunk emléket állítani. Nem, nem volt végleges a rombolás, hiszen él és virágzik a város. Nem kívántunk vetélkedni helytörténészeink szakértelmével, és a bőséges szakirodalom révén szenzációs újdonságokkal sem szolgálhattunk. Ami történt, megírták már. A vaskos krónikák, naplók, visszaemlékezések és tanulmányok elmondták, miért következhetett be a szerencsétlenség, hogyan tört az ár a városra, számtalan életkép és írói elbeszélés, tárcsa és tudósítás mesélte el a vészterhes napokat. Mi csupán gyűjtöttünk. A tragikus napok krónikáját olvashatják egy héten át, március 13-áig.

Fenséges a szélesen hömpölygő Duna, kecsesen rohan a Szajna, más az Elba Drezdnánál és megint más Hamburgnál, szélesnek, de jelentéktelennek tűnik a Majna Frankfurtnál, de nekünk mégis a Tisza a folyónk. A Tisza nem szöke. Vagyis néha az. Mert gyakran változtatja a frizuráját, hajsztint, amiként az alakját. Olykor szürke és mocskos. A felhőtlen téli naplementék aranyport hintenek a hátára. A drága Juhász Gyula szöke fényt látott rajta áprilisi éjszakákon. Ráadásul az öröklét csillagát is vélte fölötté ragyogni. Balázs Béla selymes, szürke tükört mond. Bálint Sándor az életet és halált adó víz szentségét hangsúlyozza, azt a teremtető szorongást, amelyet a Tisza kapcsán évszázadok óta éreznek az itteniek. Tömörkény szeretettel becézi, azt mondja neki, vizecske. Mi mostanság kicsinek, már-már jelentéktelennek látjuk. Mikszáth gyönyörű tárcát ír róla, a haragos Tisza címmel. Szeged valaha volt legjobb tollú riportere említi ama legendát, miszerint ha valaki megkóstolja a Tisza vizét, akkor soha többé nem tud megvalni tőle. Mi ezt gyerekkorunkban megtettük. Nagyon igaz.

Am egy folyó nem csak úgy él együtt a várossal, hogy halat és ivóvizet, ad neki, hogy természetes utat biztosít a sószállítás számára, hogy úsztatja a fát, a ladikot, a hússal és búzával megrakott bárkát, vagy hogy forró homokot, hús vizet ad nyáron. A Tisza kis folyó. Földtörténetileg is fiatal, és amikor kiáradt, vagyis a kiegészítés utáni Monarchiában csaknem egész életét Magyarországon töltötte. A folyó számtalan titkos viszonyt bírt a korabeli Szegeddel. Volt a folyónak egy látható, tapasztalható élete. És bírt egy másik, egy titkos, föld-

alatti történettel a város utcái és házai alatt. A folyó a város megannyi crecskéjét, folyását táplálta folyamatosan. Törődött is ő a hevenyészve megmagasított töltésekkel és nyúlgáttakkal. Azok alatt is bejárt, táplálta a mai Szilléri sugárút ereit, a Tápé felé kanyargó folyásokat és Alsóváros csöröge patakjait. A szegediek most langyos csapvizet isznak, vagy az Anna-kútnál tolakodnak. Alkohollal momentán nincsen szó. A szegediek a múlt század elejéig isszák a folyó vizét, főznek belőle hallevest, mosnak vele gatyát, bugyit és mentét. II. Rákóczi Ferenc meglepetten ír naplójában a folyó elképesztő halbőségéről. De nemcsak a halászat miatt volt fontos a víz, hanem egyéb járulékos foglalkozások okán is, megannyi helybeli megélhetését biztosította a madarászat és a pákászat. A mádhús olyannyira gyakori volt a házi asztalokon, hogy végül már a szegedi szolgáltatók is sértődötten pislogtak a szárnyashúrra, ha újra azt kaptak vacsorára.

Népszerű volt a 19. században a darutollviselet, s hogy mindig lengedezzen a büszke toll a süvegben, arról a darvaszok gondoskodtak. A dolgos háziasszonyok a gödény, azaz a pelikán tollával söprögették a levelet és a szemetet a napsugár hűzője előtt. Tápén gyékényszövés és kosárfonás adott sokaknak megélhetést. Mások vadul kopácsoltak a Tisza partján, ők a hajóépítés, azaz superség bonyolult tudományát művelték. A Tisza partja a 18. század közepétől a 19. század végéig dugig van épülő, javítás alatt álló hajókkal, ladikkokkal, a Maros torkolatától a Boszorkány-szigetig alig lehetett kikötésre alkalmas helyet találni. Fatutajok és kövér szállító bárkák sorakoztak a szelíden ereszkedő part men-

A Tisza és a vár. Jobbra fent a rondella. Itt már nem olyan barátságos

Archív fotó: Fekete Ház

tén, a diszkós Szöke Tiszára még senki sem gondolhatott. Ha akkoriban felkapaszkodunk a vasúti hídra, akkor látjuk, hogy a Tisza partja gyakorlatilag le van foglalva. És nem csak a víz, hanem a szárazabb partszakasz is, farakások és szállításra váró élelmiszerek dobozai és konténerei halmozódnak a Tisza mellett. Az árvíz évében még virágzanak a tiszai malmok is, melyek lisztet és paprikát őrölnek.

Móra pedig gyönyörűen ír Fehér-tőről, mint az Alföld legnagyobb pocsolyájáról, ezt a természeti tüneményt is a Tisza táplálta. Gyönyörű délibábokról ír Móra, remegő kék vízben tótágas álló fákról és tornyokról. 1711-ben gyakorlatilag elfogy a Tisza. A krónikások partra vetett halakról, sáskákról és a város fölött kórokozó keselyűkről írnak. Hanem a következő évben úgy dönt a víz, hogy formát vált, vagyis az egész Alsóvárost és a Felsővárost elmossa, s oly kitartó a maradása, hogy az elkeseredett szegediek azt kezdték beszélni, máshová telepítik a várost.

Szeged 1750 óta védekezik a Tisza el-

len. Először a kiöntések ellen igyekeztek védelmet találni, a meder szabályozása későbbi megoldás lesz. Volt árvíz 1816-ban is, öt hónapig tartott, és újra hatalmas belvizekkel szomorította a honfiú kedvet. Ha a Tisza egyszer bejött a városba, nehezen akart kimenni. Nyilván jól érezte magát. Még a következő évben is vízben állt a város. Ebben az időben Vedres István igyekezett szabású terveivel a Tiszára hatni. Am a tervekkel a víz nem foglalkozott. A következő ár 1830-ban rémisztett Szegedre, valahogy sikerült átvészelnie. Majd elkezdődött, hála Széchenynek a Tisza szabályozása. Némely vélemények szerint a nagy árvíz is éppenséggel a szabályozás egyenes következménye. A tudós szakirodalom szerint érthetetlen módon a szabályozás felülről kezdődött meg – erősebb lobbij, ugye –, vagyis a Felső-Tisza vize gyorsan lehömpölygött, míg a szabályozatlan, megannyi kanyarral bíró alsó részen nem tudott a víz továbbhaladni. A szabályozás munkálatait tehát Széchenyi indította be, s a műveletek az önkényuralom idején se maradtak abba,

hogy aztán a hatvanas évek végére a nagyobb munkák befejeződjenek. A folyó gátak közé szorult. És megsértődött ezen az eljárás. Hogy elvettek tőle megannyi lápos és mocsaras területet, és szántóvá legelővé tették őket. A szabályozás után némiképp háborgott a természet is, hol aszály köszöntött a vidékre, hol meg áradások zúdultak végig a hevenyészett gátak között. Egy átlagosnál nagyobb víz hozó évben, írja Blazovich László a Szeged folyóiratban, el is öntötte a várost. Vagyis 1879 márciusában.

Néhány év múlva Móra jegyez le anekdotát Pósa Lajosról, a város költőjéről és megbecsült hírlapírójáról. Pósa verset írt a Tiszáról, de gondban volt. Először lágyan mormoló Tiszát írt. De nem volt elégedett a lírai megoldással. Kijavította lágyan csobbanó Tiszára. Aztán az ünnepi eseményen, melyre a vers készült, mégis az eredeti változatot olvasta föl. Mormol és csobban a Tisza. No, igen, hát persze. Meg néha üvölt, mint aki megbolondult. Ahogy tette volt 1879 márciusának kora éjjelén.

(Folytatás a holnapi számunkban.)

Színház a varietében

Angyalok és démonok

Úgy tetszik, megtalálta a helyét a Miu Miu étterem és varieté sejtelmes zezugaiban Christopher Hampton Verlain-Rimbaud-darabja, a Teljes napfogyatkozás, s a főszerepei is megtalálták a színészeket Szegeden.

A hangulatok költőfejedelmét, a harmincas éveiben járó Verlain Pataki Ferenc, a kamaszszéni Rimbaud-t Boncz Ádám játssza. A hétköznapi halandó úgy gondolja el, hogy a darab írójának igen nagy levegőt kellett vennie, hogy rászánja magát: a világirodalomnak – az emberiség önképének – egyik legnagyobb bonyolultságáról írni. Hiszen egy dolog: Verlain szó-zenéje, Rimbaud luciferi lázadásának hangzó festményei. A másik dolog a két ember hétköznapiól elrugaskodott különlegessége. A harmadik a legendárium, amit mindezekre az utókor rakott. A negyedik e mindenkori utókorok a védekező prűdériája, a démonoktól való távolságtartása, hétköznapi logikája. Mit akar a szerző? Leccsupasztva: ter-

mészetesen sikert, akárcsak a mindenkor előadók. Íme az ember – mondja Hampton, s elvárja nézőitől, hogy képesek legyenek átlépni saját kispolgári árnyékukon. Komplex látást követel, de minimum nyitottságot angyali és démoni szélsőségeket megtestesítő szereplő iránt. Sokat.

A darabot rendezőként is jegyző Pataki Ferenc, talán megérezve ezt a „sok-szerűséget”, tovább purifikálta az egykori valóság Hampton-féle egyszerűsítését, háromszereplősre fazonírozta a darabot, az előadás pedig még tovább, kétszereplőssé simította a drámát. Mert bár Cseh Zsuzsa igazán jól, életszerű figurává formázta a Verlain-feleség Mathildot, a szöveg a két férfiszereplő erőteljes előadásában és játékkal ellenállni látszik a szerelmi háromszögtörténet szabályainak. Mathildnak nincs ehhez kellő súlya az átszerkesztett darabban – mint ahogy amaz kettő szemében-életében sem lehetett. A szegedi előadásba „pluszban felvett” varázsmánós, sejtelmes

figura, amelyhez Markovics Ági táncművész adta mozgáskultúráját, nem több jó értelemben vett teatrális ötletnél.

Marad a lényeg – az emberi összetettség, különösség, egyediség, angyali és démoni szélsőségesség –, amely ebben az előadásban megérinti a nézőt. A szokatlan helyszínnek is szerepe lehet benne, ennek az izgatón sejtelmes, bűnbarlangos, mindenféle szélsőség-hazája hangulatú vendéglátóegységnek, amelynek zezugos folyosóin az előadások idejére a festőművész Pataki Ferenc mitikus-szinorgiás képei függenek. De a parányi játszóterén annyi erős energia, alkotó akarat, invenciózus ötlet, képzelet, feszültség, szellem, kitarulkozó alázat és szakmai fegyelem sűrűsödik össze a két színésznek köszönhetően, hogy nem lehet a hatás alól kivonni magunkat. Olyas dolog történik, talán, mint Verlainnel, amikor kibélelt otthonában, rendes házas ember korában megismeri ama kegyetlen, hideg, harapós – és ragyogóan, vonzóan tökéletes – utca-kölyköt. A világraszóló kamaszt, akinek fiatalos testében versből van a vére. Titokzatos vonások uralkodnak el és nincsenek választások. A démonok átveszik az irányítást, az embernek oda a híres, rációra alapozott szabadsága, misztériumba érkezik, tapasztalja, milyen a felfoghatatlan, örül és fél, élvez és szenved, minden és mindennek az ellenkezője valóság és látszat. Delírium. Pataki és Boncz a megtalált közegben, a megtalált szakmai eszközökkel és valami misztikus akarat-túlsordulással képesek voltak érzékeltetni, ami a hétköznapiokon nemigen fogható föl az emberről. Hogy – milyen.

Jó színház van a varietében.

SÜLYK ERZSÉBET

Boncz Ádám Rimbaud, Pataki Ferenc Verlainé és az abszint démona
Fotó: Miskolczi Róbert

Emelkedő érték,

csökkenő költség

Felcsigáztuk?

A társasházak, lakásszövetkezetek lakói számára most még kisebb terhet jelent a ház felújítása, korszerűsítése, ha OTP Lakástakarék szerződést kötnek.

- Államilag támogatott konstrukciók. Az igényelhető támogatás mértéke 30%, éves maximuma a lakások számával arányosan nő.
- A ház már 6 havi előtakarékoság után jelzálogbejegyzés nélküli hitelt is felvehet. Ez az összeg a lakásszámtól függően akár a 12 630 000 Ft-ot is elérheti.

Információ – ügyfélszolgálat: (06 1) 374 6995, 374 6958

www.otp-ltp.hu

OTP LAKÁSTAKARÉK RT.